

Bashkë-financuar
nga Bashkimi Evropian

Bashkë-financuar nga Agjensia
Ndërkombëtare Suedeze për
Zhvillim dhe Bashkëpunim

Sweden
Sverige

DOKUMENT POLITIKASH GJINIA DHE MJEDISI NË SHQIPËRI

Shtator 2022

Gender Alliance for Development Center
Qendra Aleanca Gjinore për Zhvillim

Bashkë-financuar
nga Bashkimi Evropian

Bashkë-financuar nga Agjensia
Ndërkombëtare Suedeze për
Zhvillim dhe Bashkëpunim

Sweden
Sverige

Ky Dokument Politikash është hartuar në kuadrin e projektit "***Krijimi i Aleancave Lokale Feministe Mjedisore***", që implementohet nga Qendra Aleanca Gjinore për Zhvillim dhe mbështetet nga Reactor - Research in Action dhe partnerët e tyre përmes Aksionit "***Përparimi i Barazisë Gjinore përmes Procesit të Anëtarësimit në BE***". Ky Aksion financohet nga Bashkimi Evropian dhe bashkëfinancohet nga Agjensia Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar.

Ky publikim është prodhuar me mbështetjen financiare të Bashkimit Evropian dhe është bashkëfinancuar nga Agjensia Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar. Përmbajtja e tij është përgjegjësi vetëm e autorëve dhe nuk pasqyron domosdoshmërisht pikëpamjet e Bashkimit Evropian apo të Agjensisë Suedeze për Zhvillim dhe Bashkëpunim Ndërkombëtar.

Përgatitur nga:
Qendra EDEN
Qendra Aleanca Gjinore për Zhvillim

Gender Alliance for Development Center
Qendra Aleanca Gjinore për Zhvillim

Tabela e Përmbajtjes

DOKUMENT POLITIKASH	1
GJINIA DHE MJEDISI NË SHQIPËRI	1
SHKURTIME	4
MESAZHET KRYESORE	5
HYRJE	6
OBJEKTIVI	9
BARAZIA GJINORE DHE FUQIZIMI I GRAVE NË SHQIPËRI	10
KUADRI LIGJOR	12
NIVELI NDËRKOMBËTAR	12
NIVELI KOMBËTAR:	13
REKOMANDIME:	17
TEK ORGANET QEVERITARE DHE AUTORITETET LIGJORE.....	17
ORGANIZATAT E SHOQËRISË CIVILE.....	18
KOMUNITETI I DONATORËVE.....	18
SHEMBUJ FRYMËZUES:	18
REFERENCAT	19

Shkurtime

AZHBR	Agjencia për Zhvillim Bujqësor dhe Rural
BE	Bashkimi Evropian
CEDAW	Komiteti për Eliminimin e Diskriminimit kundër Grave
COP	Konferenca e Palëve
GCF	Fondi Global i Klimës
GEP	Plani i Barazisë Gjinore
GREVIO	Grupi i Ekspertëve për Masat kundër Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje
INSTAT	Instituti i Statistikave në Shqipëri
ISID	Zhvillim Industrial Gjithëpërfshirës dhe i Qëndrueshëm
KKKBNK	Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike
MARD	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
NDC	Kontributi Kombëtar i Përcaktuar
OZHQ	Objektiv i Zhvillimit të Qëndrueshëm
PBB	Prodhimi i Brendshëm Bruto
PKBM	Programi i Kombeve të Bashkuara për Mjedisin
SKBGJ	Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore
SKZNK	Strategjia Kombëtare për Zbutjen e Ndryshimeve Klimatike dhe Planet
SKZHI	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim
SZHBI	Strategjia e Zhvillimit të Biznesit dhe Investimeve

Mesazhet kryesore

- Gratë janë aktore aktive në ndryshimet klimatike dhe në sektorin e mjedisit. Rolet, shqetësimet dhe kontributet e tyre të përcaktuara nga gjinia në shtëpi, komunitet dhe në vendin e punës duhet të njihen dhe të pasqyrohen në politikat dhe veprimet përkatëse.
- Ekziston nevoja për rritje të ndërgjegjësimit dhe rritje kapacitetesh sa i përket aspekteve të barazisë gjinore dhe fuqizimit të grave në vend lidhur me sektorin e mjedisit.
- Ky ndërgjegjësim duhet të përkthehet në angazhim politik dhe financim për veprime të përshtatshme që garantojnë ndjeshmëri gjinore në zhvillimet e lidhura me ndryshimet klimatike.
- Planifikimi dhe financimi i politikave dhe programeve duhet të lejojë integrimin e parimeve të barazisë gjinore dhe fuqizimit të grave në sektorët e lidhur me ndryshimet klimatike dhe mjedisin në të gjitha nivelet.

Hyrje

Qasja në një mjedis të pastër, të shëndetshëm dhe të qëndrueshëm është më në fund një e drejtë universale e njeriut, e miratuar më 28 korrik 2022 nga Asambleja e Përgjithshme e OKB-së¹. Rëndësia e kësaj rezolute historike është se askush nuk mund të na e marrë natyrën, ajrin e pastër dhe ujin, ose një klimë të qëndrueshme – të paktën, jo pa luftë,². Në këtë kontekst, kjo rezolutë luan një rol në përpjekjen për ta bërë mjedisin më të shëndetshëm dhe më të qëndrueshëm dhe Shqipëria si nënshkruese e Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut³ ka shansin ta përdorë këtë rezolutë për të garantuar mbrojtjen e mjedisit për qytetarët e saj.

Krahas ratifikimit të Konventës për të Drejtat e Njeriut më 2 tetor 1996⁴, Shqipëria ka legjislacion të fuqishëm në sektorin e mjedisit që përfshin një sërë strategjish, ligjesh, vendimesh të Këshillit të Ministrave dhe konventash⁵.

Që qytetarët të përmbushin detyrat e tyre dhe të fitojnë të drejtat e tyre njerëzore, së pari duhet të jenë të vetëdijshëm se çfarë ndodh me mjedisin që i rrethon dhe të jenë të vetëdijshëm për ligjin për akses në informacion⁶ dhe konventën e Aarhusit⁷. Kjo e fundit ka luajtur një rol të rëndësishëm në Shqipëri, veçanërisht për të drejtën për të marrë informacion mjedisor dhe akses në drejtësi. Pavarësisht një kuadri ligjor dhe politik të zhvilluar mirë, njerëzit, pavarësisht nga gjinia e tyre, shpesh e shohin veten si të pafuqishëm për të bërë ndryshimin në mënyrë që të minimizojnë ndikimet negative në mjedis. Ata nuk po e shfrytëzojnë plotësisht të drejtën për informim. Rrjedhimisht, qytetarët kanë prirjen të bëhen indiferentë ndaj kompleksitetit të sektorit mjedisor, deri në çastin kur natyra reagon fuqishëm me përmblytje, tërmete, valë të të nxehtit, etj., të cilat po bëhen më të shpeshta vitet e fundit dhe konsiderohen si një efekt anësor i ndryshimeve klimatike që janë të pranishme edhe në Shqipëri.

Shqipëria është një vend shumë dinamik dhe i përfshirë në një zhvillim të shpejtë urban, por ky zhvillim i shpejtë nuk është i qëndrueshëm dhe ka një kosto të konsiderueshme mjedisore. Rritja e konsumit të qytetarëve, nevoja për zhvillimin e transportit dhe infrastrukturës, rritja e prodhimit të mbetjeve urbane apo inerteve, derdhja e ujërave të zeza në dete dhe lumenj, prerja e paligjshme e pyjeve, erozioni i shtretërve të lumenjve, djegia e gomave të automjeteve, erozioni i maleve, ndërtimet e pakontrolluara etj. janë vetëm disa nga fatkeqësitë mjedisore me të cilat po përballet Shqipëria.

Krahas çështjeve të mësipërme, një nga temat më delikate në Shqipëri dhe në mbarë botën është kriza klimatike dhe energjetike me ndikimet e saj negative në aspektet ekonomike, sociale dhe mjedisore. Ndryshimet klimatike dhe energjia në Shqipëri janë të lidhura ngushtë me njëra-tjetrën

¹ Asambleja e Përgjithshme e OKB deklaroi qasjen në një mjedis të pastër dhe të shëndetshëm si një të drejtë universale të njeriut <https://news.un.org/en/story/2022/07/1123482>

² Inger Andersen, Drejtore Ekzekutive e Programit Mjedisor të OKB (UNEP) <https://www.unep.org/news-and-stories/story/historic-move-un-declares-healthy-environment-human-right>

³ Nënshkruesit e Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut <https://sdg.humanrights.dk/en/instrument/signees/24>

⁴ Të Drejtat e Njeriut <http://www.euro-centre.eu/referencat/human-rights-2/>

⁵ Legjislacioni dhe strategjitë e mjedisit <https://turizmi.gov.al/strategjia-e-mjedisit/>

⁶ Ligji nr. 119/2014 "Për të drejtën e informimit" <https://www.idp.al/wp-content/uploads/2016/11/160-2014-DL.pdf>

⁷ Konventa për Aksesin në Informacion, Pjesëmarrje Publike në Vendimmarrje dhe Aksesin në Drejtësi për Çështje Mjedisore *Ligji Nr. 8672 datë 26.10.2000 për ratifikimin e "Konventës për Aksesin në Informacion, Pjesëmarrje Publike në Vendimmarrje dhe Aksesin në Drejtësi për Çështjet Mjedisore"* <https://www.parlament.al/Files/ProjektLigje/20200610114104Ligji%20p%20p%20C3%ABr%20ratifikimin%20e%20KONVENT%20e%20S%20S%20S%20C3%8B%20AARHUSIT.....pdf>

pasi Shqipëria e prodhon energjinë e saj elektrike 99.5% nga hidrocentralet⁸, gjë që e bën vendin të brishtë ndaj ndryshimeve atmosferike. Në 20 vitet e fundit, stinët po humbasin veçoritë klimatike, dimrat janë bërë më të butë dhe më të shkurtër, ndërsa vera po bëhet më e nxehtë dhe më e gjatë në kurriz të pranverës dhe vjeshtës. Kjo po shkakton mungesë uji dhe po ndikon në prodhimin e brendshëm neto të energjisë. Këto ndryshime në veçoritë klimatike janë një nga pasojat e ndryshimeve klimatike që ka pasur ndikim në Shqipëri, vend i cili është tepër i ndjeshëm ndaj variabilitetit dhe ndryshimeve klimatike, veçanërisht për burimet ujore, sektorin e bujqësisë, shëndetin publik, energjinë dhe zonat bregdetare. Shirat e dendur, përmytjet dhe erozioni i tokës vënë në rrezik si infrastrukturën urbane, ashtu edhe atë rurale⁹. Vlerësohet se mesatarisht 50,000 shqiptarë preken nga përmytjet çdo vit dhe ndikimi negativ vjetor në Prodhimin e Brendshëm Bruto (PBB) është rreth 200 milionë dollarë¹⁰.

Fatkeqësitë e lidhura me klimën nuk janë neutrale ndaj gjinisë dhe gratë e fëmijët janë ndër grupet me rrezik më të lartë. Faktorët kryesorë që ndikojnë në dallimet midis cenueshmërisë së grave dhe asaj të burrave ndaj rreziqeve të ndryshimeve klimatike përfshijnë dallimet me bazë gjinore në përdorimin e kohës; qasjen në asete dhe kredi, trajtimin nga institucionet zyrtare që mund të kufizojë shanset e grave, qasjen e kufizuar në diskutimet dhe vendimmarrjen e politikave, dhe mungesë të të dhënave të ndara sipas sekseve sa i përket ndryshimit të politikave¹¹. Në këtë kontekst, zbutja e ndryshimeve klimatike kërkon pjesëmarrjen aktive të grave. Shqipëria nuk mbledh dhe publikon rregullisht të dhëna mbi gjininë dhe mjedisin, ka pak raporte dhe studime për këtë temë.

Sipas Bankës Botërore¹² për sa i përket tendencave klimatike në ndryshim, Shqipëria është një nga vendet më të cenueshme në rajon. Gjatë 15 viteve të fundit janë vërejtur ndryshime në mot me rritjen e temperaturave, uljen e reshjeve dhe shpeshtimin e ngjarjeve ekstreme, si përmytjet dhe thatësitë¹³. Parashikimet tregojnë një ulje të reshjeve të verës me rreth 10% deri në vitin 2020 dhe 20% deri në 2050. Energjia dhe bujqësia janë dy sektorë që ndikohen negativisht nga ndryshimet klimatike¹⁴.

Gjatë viteve, Raportet e Komisionit Evropian e kanë vlerësuar Shqipërinë me progres të pakënaqshëm në lidhje me Ndryshimet Klimatike, të cilat qëndrojnë si një nënkapitull specifik brenda Kapitullit 27. Megjithatë, ka një ndryshim progresiv në Raportet e KE-së për 2020-ën dhe 2021-in, ku thuhet se *“Shqipëria ka arritur një nivel përgatitjeje në trajtimin e ndryshimeve klimatike, por harmonizimi me acquis është ende i kufizuar”*¹⁵

⁸ Bilanci i energjisë elektrike 2021 <http://www.instat.gov.al/media/9633/bilanci-i-energijs%C3%AB-elektrike-2021.pdf>

⁹ Profili i Rrezikut Klimatik: Shqipëria (2021): Grupi i Bankës Botërore <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/sites/default/files/2021-06/15812-Albania%20Country%20Profile-WEB.pdf>

¹⁰ DW 10.05.2022. Shqipëri: GIZ protagonist në zbutjen e ndryshimeve klimatike <https://www.dw.com/sq/shqip%C3%ABri-giz-protagonist-n%C3%AB-zbutjen-e-ndryshimeve-klimatike/a-61741809>

¹¹ Njëjtë si nr. 9

¹² Ndryshimet Klimatike në Shqipëri Banka Botërore. <https://www.worldbank.org/en/country/albania/brief/climate-change-in-albania>

¹³ Po aty

¹⁴ Po aty

¹⁵ Raporti i Komisionit Evropian për Shqipërinë për vitin 2021 https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/albania-report-2021_en

Sipas Raportit të progresit të BE-së për vitin 2022¹⁶, statistikave mjedisore janë vetëm pjesërisht të harmonizuara me *acquis* të BE-së, ndërsa statistikave të energjisë janë të harmonizuara në mënyrë të moderuar. Instituti i Statistikave në Shqipëri (INSTAT) dhe Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore prodhojnë statistika mujore dhe vjetore të energjisë për bilancet e mallrave për të gjitha produktet energjetike (lëndët djegëse) që përdoren në Shqipëri si dhe çmimet e energjisë elektrike për familjet dhe industrinë.¹⁷ Sipas gjetjeve të të njëjtit raport, llogaritë e flukseve të materialeve mjedisore janë të harmonizuara mirë me *acquis* të BE-së. Llogaritë e emetimeve në ajër, llogaritë e fluksit të energjisë fizike dhe taksat mjedisore sipas aktivitetit ekonomik mbeten pjesërisht në përputhje me kërkesat e BE-së. Statistikat e mbetjeve janë përmirësuar, por ende nuk janë të harmonizuara plotësisht. Të dhënat mbi mbetjet e paketimeve janë gjithnjë e më të rëndësishme pasi ato janë baza për një burim të ri të Buxhetit të BE-së mbi mbetjet e paketimeve plastike të paricikluara. Shqipëria tashmë mbledh të dhëna për mbetjet bashkiake.¹⁸

Shqipëria finalizoi dhe miratoi Strategjinë e Zhvillimit të Biznesit dhe Investimeve (SZHBI)¹⁹ 2021-2027 në korrik 2021. SZHBI përcakton kuadrin strategjik për politikën shqiptare të sipërmarrjes dhe industrisë, duke mbuluar zhvillimin e aftësive të Ndërmarrjeve të vogla dhe të mesme, inovacionin, rritjen e qëndrueshme dhe kushtet për tërheqjen e investimeve të huaja. Është miratuar gjithashtu programi për Zhvillimin Industrial Gjithëpërfshirës dhe të Qëndrueshëm (ZHIGJQ)²⁰ 2020-2024, me tre shtylla kryesore: konkurrenca industriale dhe aksesimi në treg, punësimi produktiv dhe zhvillimi i sipërmarrjes, dhe energjia e qëndrueshme për përdorime produktive dhe menaxhim mjedisor.

Duke iu rikthyer edhe një herë Raportit të Progresit të BE-së për vitin 2022, përvoja e përket Axfordës së Gjellbër²¹ dhe lidhjeve të qëndrueshme, është gjetur gjithashtu se Shqipëria është e përgatitur në mënyrë të moderuar për energjinë, mjedisin dhe ndryshimet klimatike. Sipas raportit vendi ynë ka një nivel përgatitjeje në fushat e politikës së transportit dhe rrjeteve trans-evropiane dhe është arritur njëfarë progresi në zhvillimin e rrjeteve të transportit dhe energjisë. Shqipëria ka bërë përparim në mbrojtjen civile dhe është gati t'i bashkohet Mekanizmit të Mbrojtjes Civile të Unionit.²² Vendi ka bërë përparim të kufizuar në fushat e tjera të mbuluara nga ky grupim dhe përpjekjet për të adresuar çështjet me Kontrollin Shtetëror Portual dhe për të harmonizuar legjislacionin duhet të vazhdojnë. Është bërë përparim i kufizuar në harmonizimin e mëtejshëm me *acquis* të BE-së për menaxhimin e ujit, kimikateve dhe krimin mjedisor²³. Ndikimi i investimeve strategjike në biodiversitetin dhe mbrojtjen e natyrës kërkon vëmendje. Ky grupim dhe reformat e lidhura me të kanë lidhje të rëndësishme me Programin e Reformës Ekonomike të Shqipërisë, Planin Ekonomik dhe të Investimeve të Komisionit dhe Axfordën e Gjellbër për Ballkanin Perëndimor të miratuar nga Shqipëria në dhjetor 2020.²⁴

¹⁶ Raporti i Komisionit Evropian për Shqipërinë për vitin 2022 https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/albania-report-2022_en

¹⁷ Po aty

¹⁸ Po aty

¹⁹ Strategjia e Zhvillimit të Biznesit dhe Investimeve: <https://financa.gov.al/wp-content/uploads/2021/10/Strategjia-e-Zhvillimit-t%C3%AB-Biznesit-dhe-Investimeve.pdf>

²⁰ Organizata e Kombeve të Bashkuara për Zhvillimin Industrial

https://open.unido.org/api/documents/18998180/download/Factsheet%20on%20CP%20Albania_2020.pdf

²¹ Grupimi 4: Agjenda e Gjellbër dhe Lidhjet e Qëndrueshme – Raporti i Komisionit Evropian për Shqipërinë për vitin 2022 Online: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/albania-report-2022_en

²² Po aty

²³ Po aty

²⁴ Po aty

Sipas UN Women, është shumë e mundshme që furnizimi, përdorimi dhe konsumi i energjisë ndikon ndryshe tek burrat dhe gratë dhe ndërthuret me faktorë të tillë si vendndodhja, mosha dhe statusi financiar. Energjia konsiderohet si një temë mashkullore dhe menaxhimi i shtëpisë është një përgjegjësi e grave²⁵. Kështu, varfëria energjetike mund të përkeqësohet nga ndryshimet klimatike, pasi ajo ndikon në konsumin e energjisë, mjetet e ngrohjes, shëndetin dhe cilësinë e përgjithshme të jetës, duke përfshirë këtu edhe periudhën e dimrit, të gjitha temat që zakonisht bien nën kompetencën e grave.

Objektivi

Ky dokument politikash do të tregojë se ndryshimet klimatike dhe ndikimet e tyre nuk janë neutrale ndaj gjinisë. Për shkak të roleve të përcaktuara nga gjinia në shoqëri dhe modeleve tradicionale të marginalizimit, gratë janë ndër njerëzit që ka të ngjarë të mbajnë barrën më të rëndë të këtyre ndryshime dhe të përfitojnë më pak nga politikat dhe programet që i trajtojnë ato. Ky dokument politikash tregon gjithashtu se gratë nuk duhet të shihen si 'viktima'. Ato janë aktore kyçe në aksionet për ndryshimet klimatike dhe nevojat e njohuritë e tyre duhet të përdoren për të informuar hartimin, zbatimin dhe monitorimin e politikave për ndryshimet klimatike. Ky dokument politikash do të trajtojë tre Objektiva të Zhvillimit të Qëndrueshëm (OZHQ)²⁶:

1. **OBJEKTIVI 5: Barazia Gjinore – Arritja e barazisë gjinore dhe fuqizimi i të gjitha grave dhe vajzave**
2. **OBJEKTIVI 7: Energji e Përbalueshme dhe e Pastër – Sigurimi i qasjes në energji të përbalueshme, të sigurtë, të qëndrueshme dhe moderne për të gjithë**
3. **OBJEKTIVI 13: Aksion Klimatik – Marrja e masave urgjente për të luftuar ndryshimet klimatike dhe impaktet e tyre**

Qëllimi i këtij dokumenti politikash është të rrisë ndërgjegjësimin dhe të demonstrojë se si të integrohen parimet e barazisë gjinore dhe fuqizimit të grave në veprimet dhe politikat e lidhura me mjedisin dhe ndryshimet klimatike në Shqipëri. Audienca e synuar janë politikëbërësit në nivel kombëtar dhe lokal, autoritetet legislative dhe organizata të tjera joqeveritare që punojnë në këtë fushë.

²⁵ UN Women & UNDP (2016). Gender Brief Albania 2016. Pwrgatitur nga Monika Kocaqi, Ani Plaku dhe Dolly Wittberger. UN Women, Shqipëri. Online <https://albania.un.org/en/46623-albania-gender-brief-2016>

²⁶ Agjenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm. Agjenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm është lançuar nga Samiti i OKB-së në Nju Jork më 25-27 shtator 2015 dhe ka si synim t'i japë fund varfërisë në të gjitha format e saj <https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda>

Barazia gjinore dhe fuqizimi i grave në Shqipëri

Gratë përbëjnë më shumë se gjysmën e popullsisë së Shqipërisë (50,2 %) ²⁷ dhe luajnë një rol të rëndësishëm në nivel familjar, në ekonomitë rurale dhe urbane dhe në shoqëri në tërësi. Ka dallime midis grave dhe burrave, dhe këto reflektohen në kontributet e grave dhe burrave në punën prodhuese dhe riprodhuese, në punësimin dhe pagat formale dhe informale, në nivelet e varfërisë, nivelet e analfabetizimit, në aksesin e tyre dhe kontrollin mbi burimet natyrore, modelet e migrimit, si edhe në pjesëmarrjen dhe përfaqësimin e grave në vendimmarrje në nivele të ndryshme. Sipas INSTAT, 18.8% e grave i përmbushin detyrat shtëpiake, krahasuar me vetëm 0.6% të burrave ²⁸. Ky ndryshim në përqindje tregon se gratë dhe burrat kanë qëndrime të ndryshme ndaj energjisë dhe qëndrime të ndryshme në familjen e tyre sa i përket mbrojtjes së mjedisit. Pabarazitë gjinore ndërmjet grave dhe burrave kontribuojnë në cenueshmëri të ndryshme dhe rrjedhimisht edhe në ndikime të diferencuara të fatkeqësive natyrore dhe ndryshimeve klimatike. Nga ana tjetër, gratë dhe burrat kanë kapacitete të ndryshme – njohuri, përvojë, aftësi dhe vizione – në trajtimin e këtyre sfidave dhe ndikimeve. Megjithatë, duhet theksuar se jo të gjitha gratë janë njësoj; ato nuk formojnë një grup të madh homogjen. Ekzistojnë dallime të rëndësishme sipas diferencuesve socialë dhe ekonomikë si moshë (gratë dhe vajzat), statusi social (të pasura apo të varfra), jetesë dhe përkatësia etnike (pjesëtare të shumicës apo të pakicave).

Ka një përpjekje nga qeveria shqiptare për të arritur barazinë gjinore përmes një sërë politikash dhe strategjish për fuqizimin politik, ekonomik dhe social të grave. ²⁹ Ligji për Barazinë Gjinore kërkon një përfaqësim të paktën 30% të grave në të gjitha organet legislative, ekzekutive, gjyqësore dhe në institucionet e tjera ³⁰. Ndërkohë, në Komisionin për Veprimtaritë Prodhuese, Tregtinë dhe Mjedisin ³¹, i cili është i vetmi komision për mjedisin në Kuvendin e Shqipërisë, 2 nga 20 anëtarë janë gra ³².

Meqë ky dokument politikash fokusohet në OZHQ-të, Qeveria e Shqipërisë është gjithashtu plotësisht e përkushtuar për zbatimin e agjendës 2030 ³³. Përfshirja e OZHQ-ve në Strategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2015-2020 (SKZHI-II) ³⁴, duke përfshirë strategjitë sektoriale përkatëse dhe politikat e planet kombëtare, është thelbësore për zbatimin e suksesshëm të OZHQ-ve në Shqipëri dhe në kontekstin e procesit të integritimit evropian gjithashtu. Shqipëria është

²⁷ Census 2011 online <http://www.instat.gov.al/en/themes/censuses/census-of-population-and-housing/publikimet/2011/publications-of-population-and-housing-census-2011/>

²⁸ Gratë dhe Burrat në Shqipëri online (<http://instat.gov.al/kapitulli/t%C3%AB-drejtat-e-njeriut/pengesa-sociale-si-forma-diskriminimi-n%C3%AB-praktik%C3%AB/>)

²⁹ Ligji nr. 9970, datë 24.7.2008 Për barazinë gjinore në shoqëri https://www.mod.gov.al/images/PDF/barazia_gjinore_shoqeri.pdf

³⁰ Neni 15 Ligji nr. 9970, datë 24.7.2008 Për barazinë gjinore në shoqëri https://www.mod.gov.al/images/PDF/barazia_gjinore_shoqeri.pdf

³¹ Komisioni për Veprimtaritë Prodhuese, Tregtinë dhe Mjedisin është përgjegjës për shqyrtimin e projektligjeve dhe projekt-vendimeve që i paraqiten Kuvendit, për kryerjen e studimeve mbi efektivitetin e ligjeve në fuqi, ndjekjen e implementimit të ligjeve dhe kontrollimin e veprimtarisë së ministrive dhe organeve të tjera qendrore, propozimin në Kuvend ose në Këshillin e Ministrave për marrjen e masave përkatëse, si dhe propozimin e projektligjeve, projekt-deklaratave ose projekt-rezolutave për miratim në Kuvend

³² Struktura e Komisionit për Veprimtaritë Prodhuese, Tregtinë dhe Mjedisin <https://www.parlament.al/Strukture?kategori=5&strukture=1015>

³³ Agjenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm <https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda>

³⁴ Përfshirja e OZHQ-ve përmes Strategjisë Kombëtare për Integrim dhe Zhvillim 2015-2020 (SKZHIII) <https://albania.un.org/sites/default/files/2020-05/no.30-%20SDG%20mainstreaming%20through%20the%20National%20Strategy%20for%20Integration%20and%20Development%202015-2020%20%28NSDI%20II%29.pdf>

anëtare e bordit të Fondit Global të Klimës (FGK)³⁵, e përfaqësuar nga Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, zëvendës Ministria e Turizmit dhe Mjedisit dhe me iniciativën e saj së fundi u krijua një grup jozyrtar grash në Bordin e FGK, i cili demonstroi se kontributi i grave dhe vajzave në agjendën e zbatimit të ndryshimeve klimatike është i domosdoshëm. Barazia gjinore dhe lidhja e grave në ndryshimet klimatike kanë rëndësi kyçe në përpjekjet globale sipas Angazhimeve Ndërkombëtare të OKB-së dhe Agjendës 2030³⁶.

Bazuar në të dhënat e INSTAT³⁷ për "OZHQ 5. Barazia Gjinore - Arritja e barazisë gjinore dhe fuqizimi i të gjitha grave dhe vajzave", për të kontribuar në arritjen e "5.5 Sigurimi i pjesëmarrjes së plotë dhe të efektshme të grave dhe mundësive të barabarta të tyre për udhëheqje në të gjitha nivelet e vendimmarrjes në jetën politike, ekonomike dhe publike" përqindja e grave duhet të rritet për të arritur objektivin e OZHQ5 (të dhënat e disponueshme 2014 - 20.7% ishte përqindja e grave në parlament dhe në 2020 përqindja e grave në parlament ishte 29.5%). SDG 7, 7.1 "Deri në vitin 2030 siguroni akses universal në shërbime të përbalueshme dhe të sigurta të energjisë" Përqindja e popullsisë me akses në energji elektrike në vitin 2020 është 99,98%; edhe ky tregues duhet të rritet për të arritur objektivin për vitin 2030.

Sipas Përmbledhjes për Barazinë Gjinore në Shqipëri për vitin 2020³⁸, Instituti Shqiptar i Statistikave (INSTAT) ka rritur përdorimin e treguesve gjinorë dhe ka shtuar seksionet e barazisë gjinore në disa prej raporteve të tij. Vetëm disa ministri mbledhin të dhëna të ndara sipas gjinisë për çështjet që lidhen me ndryshimet klimatike. Kjo përfshin Ministrinë e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (MBZHR) dhe Agjencinë e saj të Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (AZHBR)³⁹, por jo Njësitë e Mbrojtjes Civile. Përfshirja është më e madhe në nivel lokal, ku bashkitë po vendosin tregues gjinorë në sistemet e tyre të monitorimit të buxhetit.⁴⁰

Në vitin 2021, Shqipëria hartoi Strategjinë e re Kombëtare për Barazinë Gjinore 2021-2030⁴¹, ku ndër objektivat e vendosur, për herë të parë trajtohen çështjet e ndryshimeve klimatike dhe barazisë gjinore. "SKBGJ 2021-2030" përmban objektiva dhe masa që lidhen me fushat tematike të Planit të Veprimit për Barazinë Gjinore III 2021-2025, të Bashkimit Europian (GEP III) të BE-së, si dhe "Adresimi i sfidave dhe shfrytëzimi i mundësive të ofruara nga tranzicioni në ekonominë e gjelbër, transformimin dixhital, ndryshimet klimatike dhe mjedisin." Në tërësi "SKBGJ 2021 - 2030" përbëhet nga katër synime kryesore strategjike, ku ka edhe objektiva specifike që pasqyrojnë nevojën për ndryshim ose shtimin e dimensioneve të reja drejt të cilave duhet të përqendrohet vëmendja për adresimin e duhur të çështjeve të barazisë gjinore, bazuar në zhvillimet më të fundit, si dhe duke marrë parasysh çështjet që lidhen me emergjencat civile, fatkeqësitë natyrore ose zonat

³⁵ The Green Climate Fund (GCF) – është fondi më i madh klimatik në botë, i mandatuar për të mbështetur vendet në zhvillim që t'i rrisin dhe realizojnë Ambiciet e Kontributeve të Përcaktuara Kombëtare drejt rrugëve me emetime të ulëta dhe rezistente ndaj klimës [About GCF | Green Climate Fund](#)

³⁶ Shqipëri: GIZ protagonist në zbatimin e ndryshimeve klimatike <https://www.dw.com/sq/shqip%C3%ABri-giz-protagonist-n%C3%AB-zbatim-e-ndryshimeve-klimatike/a-61741809>

³⁷ Instituti i Statistikave INSAT <http://www.instat.gov.al/en/sdgs/>

³⁸ Un Women Albania Country Gender Equality Brief 2020

<https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Albania/Attachments/Publications/2020/12/CEGB%20Albania%20REPORT%201.pdf>

³⁹ Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural <https://bujqesia.gov.al/en/>

⁴⁰ Njësoj si nr.38

⁴¹ Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore 2021-2030 <https://qbz.gov.al/eli/vendim/2021/06/30/400>

e reja deri tani të patrajuara ose shumë pak të adresuara në lidhje me barazinë gjinore (mjedisi dhe ndryshimet klimatike, dixhitalizimi, ekonomia dhe gjelbërimi, etj.).⁴²

Kuadri Ligjor

Në fushën e mjedisit dhe ndryshimeve klimatike, ekziston një kuadër ligjor solid dhe gjithashtu strategji për të adresuar në mënyrë specifike barazinë gjinore, me detyrime kombëtare dhe ndërkombëtare.

Niveli Ndërkombëtar

Detyrime jo shtrënguese:

- **KKKBNK - Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike**⁴³

KKKBNK hyri në fuqi më 21 mars 1994. Sot, ajo ka një anëtarësim pothuajse universal. 198 vendet që kanë ratifikuar Konventën quhen Palë në Konventë. Parandalimi i Ndërhyrjes "së rrezikshme" njerëzore në sistemin klimatik është qëllimi përfundimtar i KKKBNK. Shqipëria ratifikoi Konventën Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike në tetor të vitit 1994 dhe ajo hyri në fuqi më 1 janar 1995.

- **Protokolli Kioto**⁴⁴

Nga janari 2005 Shqipëria është gjithashtu Palë në Protokollin e Kiotos të KKKBNK. Ky protokoll angazhon vendet e zhvilluara, të listuara në Aneksin I, që të reduktojnë emetimet e gazrave serrë. Si një vend në zhvillim, Shqipëria mban statusin si Palë e papërfshirë në Aneksin I në të dy këto dokumente ligjore, që do të thotë se nuk ka objektiva ligjërishtrëngues për reduktimin e emetimeve.

- **Marrëveshja e Parisit**⁴⁵

Marrëveshja e Parisit është marrëveshja e parë universale, ligjërishtrënguese në të gjithë globin për ndryshimet klimatike, e miratuar në Konferencën e Parisit për Klimën (COP21) në dhjetor 2015. Shqipëria nënshkroi marrëveshjen më 22 prill 2016 dhe e ratifikoi atë më 21 shtator 2016.⁴⁶

⁴² IBID

⁴³ Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (United Nations Framework Convention on Climate Change) <https://unfccc.int/>

⁴⁴ Protokolli i Kiotos është një marrëveshje ndërkombëtare që synon të reduktojë emetimet e dioksidit të karbonit (CO₂) dhe praninë e gazeve serrë (GHG) në atmosferë. <https://www.investopedia.com/terms/k/kyoto.asp>

⁴⁵ Marrëveshja e Parisit https://ec.europa.eu/clima/eu-action/international-action-climate-change/climate-negotiations/paris-agreement_en

⁴⁶ <https://unfccc.int/node/28572>

- **Axhenda për Zhvillim të Qëndrueshëm 2030 (Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm)**⁴⁷

Kjo Axhendë është një plan veprimi për njerëzit, planetin dhe prosperitetin. Ajo gjithashtu kërkon të forcojë paqen universale në një liri më të madhe. Axhenda pranon se çrrënjësja e varfërisë në të gjitha format dhe dimensionet e saj, duke përfshirë varfërinë ekstreme, është sfida më e madhe globale dhe një kërkesë e domosdoshme për zhvillim të qëndrueshëm. Axhenda ka 17 Objektiva të Zhvillimit të Qëndrueshëm me 169 synime të lidhura, të cilat janë të integruara dhe të pandashme. Qeveria shqiptare ka afirmuar angazhimin e plotë për Axhendën 2030. Koordinimi dhe udhëheqja e procesit sigurohet nga Komiteti Ndërmintor për OZHQ-të, i kryesuar nga Zëvendëskryeministri i Shqipërisë dhe i përbërë nga institucionet kryesore qeveritare si dhe aktorë të tjerë si komuniteti i biznesit, shoqëria civile, academia dhe organizatat ndërkombëtare, përfshirë mbështetjen teknike të ofruar nga Departamenti i Zhvillimit dhe Qeverisjes së Mirë në Kryeministri dhe kontributin e agjencive të Kombeve të Bashkuara në Shqipëri. Kuvendi i Shqipërisë ka miratuar njëzëri një rezolutë që konfirmon angazhimin e Shqipërisë ndaj Axhendës 2030, pasi ajo luan një rol të rëndësishëm në monitorimin e arritjes së Objektivave të Zhvillimit të Qëndrueshëm.

Detyrime shtrënguese:

- ***Konventa e Këshillit të Evropës 2011 për Parandalimin dhe Luftimin e Dhunës ndaj Grave dhe Dhunës në Familje ("Konventa e Stambollit")***⁴⁸

Konventa përcakton gjithashtu një mekanizëm specifik monitorues ("GREVIO"⁴⁹) për të siguruar zbatimin efektiv të dispozitave të saj nga Palët. Shqipëria e ka nënshkruar konventën më 19 dhjetor 2011.

- ***Konventa për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave (CeDaW)***⁵⁰

Komiteti për Eliminimin e Diskriminimit ndaj Grave (CEDAW) është organi i ekspertëve të pavarur që monitoron zbatimin e Konventës për Eliminimin e të gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave. Komiteti CEDAW përbëhet nga 23 ekspertë për të drejtat e grave nga e gjithë bota. Traktati CEDAW është një mjet që ndihmon gratë në mbarë botën të sjellin ndryshime në jetën e tyre të përditshme. Në vendet që kanë ratifikuar traktatin, si Shqipëria, CEDAW ka rezultuar e paçmueshme në kundërshtimin e efekteve të diskriminimit, të cilat përfshijnë dhunën, varfërinë dhe mungesën e mbrojtjes ligjore, së bashku me mohimin e trashëgimisë, të drejtave pronësore dhe aksesin në kredi.

Niveli Kombëtar:

Kuadri ligjor për ndryshimet klimatike

⁴⁷ Axhenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm u lançua nga një Samit i OKB-së në Nju Jork më 25-27 shtator 2015 dhe synon t'i japë fund varfërisë në të gjitha format e saj. <https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda>

⁴⁸ Konventa e Stambollit në gjuhën shqipe <https://rm.coe.int/168046246b>

⁴⁹ Grevio <https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>

⁵⁰ Konventa në gjuhën shqipe <https://awenetwork.org/wp-content/uploads/2019/05/KONVENTA-P%C3%8BR-ELIMINIMIN-E-T%C3%8B-GJITHA-FORMAVE-TE-DISKRIMINIMIT-NDAJ-GRAVE-1.pdf>

- Strategjia dhe Plani i Veprimit për Ndryshimet Klimatike⁵¹ hartuar për të mbështetur zbatimin e legjislacionit të BE-së për mjedisin dhe klimën
- Ligji për ndryshimet klimatike⁵²
- Komunikimi i parë, i dytë dhe i tretë kombëtar i Republikës së Shqipërisë drejtuar Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike⁵³,
- Projekt Plani Kombëtar i Republikës së Shqipërisë për Energjinë dhe Klimën⁵⁴
- Plani Kombëtar i Republikës së Shqipërisë për vlerësimin strategjik mjedisor të energjisë dhe klimës, versioni draft⁵⁵

Strategjia Kombëtare për Ndryshimet Klimatike dhe Planet e Veprimit (SKNK)⁵⁶ është dokumenti kryesor strategjik për trajtimin e ndryshimeve klimatike në Shqipëri, i cili është miratuar nga Qeveria Shqiptare në korrik 2019.

Kjo strategji është krijuar për të mbështetur zbatimin e legjislacionit të BE-së për mjedisin dhe klimën, që synon forcimin e koordinimit ndërmjet sektorëve për masat e përshtatjes klimatike, mbrojtjen e mjedisit dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Fokusi i SKNK-së është zbutja dhe përshtatja e ndryshimeve klimatike në Shqipëri

Sipas Kontributit Kombëtar të Përcaktuar⁵⁷ (KKP) nga Kombet e Bashkuara për Ndryshimet Klimatike, në Komunikimin e katërt Kombëtar të Republikës së Shqipërisë, i cili ende nuk është publikuar, do të ketë udhëzime për përfshirjen e gjinisë në programet dhe planet e zbutjes dhe përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.

Shqipëria ratifikoi më 21 shtator 2016, Marrëveshjen e Parisit⁵⁸, e cila është marrëveshja shumëpalëshe më ambicioze për ndryshimet klimatike. Për të arritur objektivin e saj, të gjitha palët në këtë marrëveshje pritet të përditësojnë dhe përmirësojnë KKP-në e tyre çdo 5 vjet.⁵⁹

Marrëveshja e Parisit, neni 11⁶⁰ thotë se ndërtimi i kapaciteteve duhet të jetë një proces efektiv, përsëritës, pjesëmarrës, ndërsektorial dhe i përgjegjshëm ndaj gjinisë. Në një farë mase, miratimi i një angazhimi të brendshëm - ka ndihmuar zhvillimin e kapaciteteve brenda institucioneve, por mbështetja dhe varësia nga ekspertët e huaj për çështjet klimatike është e pashmangshme. Ky dimension institucional mund të ilustruhet me rastin e Komunikimeve Kombëtare për Ndryshimet Klimatike. Shqipëria nëpërmjet burimeve të veta apo asistencës së huaj ka punësuar dhe/ose trajnuar ekspertë për të përgatitur një komunikim kombëtar. Megjithatë, një plotësim i suksesshëm nuk garanton që vendi ka kapacitete institucionale për të përgatitur komunikimet kombëtare - ose inventaret - në baza të rregullta.

⁵¹ Strategjia për Ndryshimet Klimatike dhe Planet e Veprimit https://turizmi.gov.al/wp-content/uploads/2021/10/2.-Strategjia-e-Ndryshimeve-Klimatike-dhe-Planet-e-Veprimit_Qershor-2019_-1.pdf

⁵² Ligji për Ndryshimet Klimatike. [Ligji nr. 155, dt. 17.12.2020 PER NDRYSHIMET KLIMATIKE](https://www.legjislacioni.gov.al/ligji/155)

⁵³ Komunikimi i parë, i dytë, i tretë, kombëtar i Republikës së Shqipërisë drejtuar Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike <https://turizmi.gov.al/ndryshimet-klimatike/>

⁵⁴ Draft Plani Kombëtar i Republikës së Shqipërisë për Energjinë dhe Klimën https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2021/11/NECP-Albania_drafti-shqip.pdf

⁵⁵ Projekt-versioni i planit kombëtar të Republikës së Shqipërisë për vlerësimin strategjik mjedisor të energjisë dhe klimës <https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2021/12/Vlersimi-Strategjike.pdf>

⁵⁶ Strategjia e Ndryshimeve Klimatike dhe Planet e Veprimit https://turizmi.gov.al/wp-content/uploads/2021/10/2.-Strategjia-e-Ndryshimeve-Klimatike-dhe-Planet-e-Veprimit_Qershor-2019_-1.pdf

⁵⁷ Kontributi i përcaktuar në nivel kombëtar i (UNCC) https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2022-05/Test_ndc.pdf

⁵⁸ Marrëveshja e Parisit <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>

⁵⁹ Kontribut i vendosur kombëtar në përpjekjet globale për reduktimin e emetimeve të GHG

⁶⁰ Referojuni nenit 11 https://unfccc.int/files/meetings/paris_nov_2015/application/pdf/paris_agreement_english.pdf

Kontributi i Përcaktuar Kombëtar (KPK) i rishikuar për Shqipërinë,⁶¹ ka specifikuar rëndësinë e përfshirjes së qasjes gjinore për trajtimin e ndryshimeve klimatike, “Promovimi i barazisë gjinore në drejtim të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike” pasi gratë konsiderohen më të prekura dhe përballen me shumë pengesa në gëzimin e të drejtave të tyre të barabarta. Nëse analizojmë dokumentin, ai tregon njësoj si gjetjet tona se analiza e disponueshme se si ndryshimi i klimës ndikon ndryshe tek burrat dhe gratë në Shqipëri është e kufizuar dhe fokusohet në sektorin e bujqësisë. Kjo është relevante duke pasur parasysh se bujqësia është një sektor intensiv i punës dhe shumë i varur nga kushtet mjedisore. Dobësitë e ndryshme në këtë sektor varen në një masë të madhe nga rolet e diferencuara të grave dhe burrave në zinxhirin e vlerës bujqësore. Nuk ka studime të disponueshme mbi efektet e ndryshimeve klimatike mbi gjininë në sektorin e energjisë në Shqipëri.

Kuadri ligjor mjedisor

- Ligji për mbrojtjen e mjedisit⁶²
- Ligji për Vlerësimin e Ndikimit Strategjik dhe Vlerësimin e Ndikimit në Mjedis ⁶³
- Dokumenti i politikave strategjike për menaxhimin e integruar të mbetjeve dhe plani i veprimit 2020-2035⁶⁴,
- Dokumenti i Politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit ⁶⁵
- Strategjia Ndërsektoriale për Mjedisin 2015-2030⁶⁶, nuk kanë perspektivë gjinore.

Meqenëse gratë luajnë një rol kyç në sigurimin, menaxhimin dhe ruajtjen e ujit, ka përpjekje për të përfshirë përmbajtjen e gjinisë në planin e veprimit për seksionin e furnizimit me ujë dhe ujërave të zeza⁶⁷ pasi mangësitë në sistemet e furnizimit me ujë dhe ujërave të zeza ndikojnë në popullatën femërore në mënyrë të diferencuar dhe të pabarabartë ⁶⁸.

Aspekte të diferencuara gjinore të ndryshimeve klimatike

Është e qartë se jo të gjithë ndikohen në të njëjtën mënyrë nga ndryshimet klimatike, ka efekte specifike gjinore tek gratë dhe burrat.

⁶¹ Kontributi i Përcaktuar Kombëtar (KPK) i rishikuar https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2022-05/Test_ndc.pdf

⁶² Ligji 10431, datë 9.6.2011 për Mbrojtjen e Mjedisit https://akm.gov.al/en/ova_doc/ligji-10431-date-9-6-2011-per-mbrojtjen-e-mjedisit/

⁶³ Ligji online <https://turizmi.gov.al/2013-2/>

⁶⁴ Dokumenti i politikave strategjike për menaxhimin e integruar të mbetjeve dhe plani i veprimit 2020-2035 <https://turizmi.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/Dokumenti-i-Politikave-Strategjike-AL.pdf>

⁶⁵ Dokumenti i Politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit <https://turizmi.gov.al/wp-content/uploads/2018/05/Dokumenti-i-Politikave-Strategjike-per-Mbrojtjen-e-Biodiversitetit.pdf>

⁶⁶ Draft-Strategjia Ndërsektoriale e Mjedisit 2020 http://eurokonventa.al/wp-content/uploads/2015/01/strategjia-ndersektoriale-e-Mjedisit-draft_SNM_2015_-_2020.pdf

⁶⁷ Axhenda Gjinore dhe Plani i Veprimit për Ndërmarrjet e Ujësllësit në Shqipëri 2019-2030 <https://www.gwp.org/globalassets/global/gwp-med-files/news-and-activities/albania-gender-work2021/giz-gender-agenda.pdf>

⁶⁸ BE: Shqipëria për një mjedis më të pastër - Mbështetje për trajtimin e ujërave të zeza https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/system/files/2018-12/ipa_2018_040215_al_04_eu_for_a_cleaner_environment.pdf

Studimet tregojnë se fatkeqësitë natyrore prekin më së shumti ekonomitë e varura nga prodhimi bujqësor. Në Shqipëri, bujqësia zë 18% të PBB-së, duke punësuar 40% të fuqisë punëtore.⁶⁹

Është veçanërisht e vështirë për gratë shqiptare të përballen me efektet e ndryshimeve klimatike pasi ato kryesisht punojnë tokën në mënyrë informale ose pa pagesë. Për të arritur objektivat mjedisore dhe klimatike, Shqipëria duhet të fuqizojë gratë dhe ta bëjë realitet barazinë gjinore. Për ta bërë këtë, duhet të përmirësojë kapacitetet kombëtare dhe lokale, të përmirësojë koordinimin ndërmjet institucioneve dhe partnerëve dhe të masë ndikimet e ndryshimeve klimatike dhe fatkeqësive bazuar në gjini.

Sipas Raportit të UN Women mbi Barazinë Gjinore 2020⁷⁰ të dhënat dhe informacioni mbi aspektet gjinore të menaxhimit të burimeve natyrore, ndotjes së mjedisit dhe ndikimeve të ndryshimeve klimatike mbeten shumë të kufizuara në Shqipëri, gjë që zbulon një jo-përfshirje/boshllëk të qartë në ndërgjegjësim, diskurs dhe politika.

Rreziku i grave për të humbur të ardhurat dhe burimet prodhuese

Varësia e lartë nga toka dhe burimet natyrore i bën gratë më të cenueshme

- Ndryshimet klimatike shkaktojnë rritje të temperaturave dhe ulje të reshjeve totale vjetore, kjo po ndikon drejtpërdrejt në sektorin e bujqësisë i cili është një sektor shumë i cenueshëm ndaj efekteve të ndryshimeve klimatike. Në vitin 2020, në sektorin e bujqësisë 41,4 % e grave punonjëse të këtij sektori kanë hendek gjinor në paga (burra kundrejt grave prej 6,1 %) ⁷¹. Gratë preken drejtpërdrejt nga thatësira dhe reshjet e pasigurta të shkaktuara nga ndryshimet klimatike të cilat ndikojnë në sigurimin e ujit, më pak të ardhura dhe ka më pak produktivitet nga toka, etj.
- Ndryshimet klimatike shkaktojnë pasiguri të furnizimit me ujë, gjë që rrit ngarkesën e punës së grave pasi ato shpenzojnë më shumë kohë dhe përpjekje për përgatitjen e tokës, marrjen e ujit, lotimin dhe mbrojtjen e të korrave nga sëmundjet.

Puna e grave dhe e burrave

Përqendrimi në sektorin informal i bën gratë më të cenueshme

- Më shumë gra sesa burra "punojnë" në familje. 18.8% e grave kontribuojnë në familje dhe vetëm 0.6% e burrave kontribuojnë njësoj⁷², duke treguar se gratë janë më të prekura dhe janë të parat që duhet të kapërcejnë vështirësitë e shkaktuara nga mungesa e ujit, pasiguritë e energjisë, pasiguria ushqimore, mund të nevojitet më shumë kohë dhe përpjekje për shembull për mbledhjen e biomasës⁷³ dhe sigurimin e ujit, etj. (janë pasojat e dëmtimeve më të fundit mjedisore)
- Fatkeqësitë natyrore bëjnë që burrat dhe gratë të humbasin vendet e punës. Megjithatë, kushtet e punës së grave mund të përkeqësohen më shumë sesa ato të burrave, pasi shumë

⁶⁹ Raporti i Bankës Botërore për të ardhmen e ujit në bujqësi në Shqipëri 2022

<https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099745002162237184/p1724700fec9280650aad201dde94af7777>

⁷⁰ Raporti Un Women për Barazinë Gjinore

https://albania.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Albania/Attachments/Publications/2020/12/CGEB%20Albania_REPORT_2.pdf

⁷¹ INSTAT "Gratë dhe Burrat në Shqipëri, 2021" <http://www.instat.gov.al/media/8713/burra-dhe-gra.pdf>

⁷² INSTAT Pengesa Sociale si Forma Diskriminimi në Praktikë <http://www.instat.gov.al/kapitulli/t%C3%AB-drejtat-e-njeriut/pengesa-sociale-si-forma-diskriminimi-n%C3%AB-praktik%C3%AB/>

⁷³ Për gatim, ngrohje

gra të varfra – në zonat rurale dhe urbane punojnë më shumë në sektorin e pasigurtë informal (*struktura e punonjësve tregon se 43,3 % e grave në fuqinë punëtore janë të punësuar në pozicione me pagesë ndërsa 22,8 % e tyre angazhohen në punë pa pagesë në biznesin familjar*)⁷⁴

Rekomandime:

Rekomandime të përgjithshme

- Përmirësimi mbi bazën e kërkimit mbi lidhjet gjinore dhe ndryshimet klimatike dhe sigurimi që të dhënat e ndjeshme gjinore të mblidhen dhe analizohen për të informuar vendimmarrjen.
- Të sigurohet që lidhjet e ndryshimit gjinor-klimatik të përfshihen në politika dhe programe dhe të sigurohet pjesëmarrjen e grave në politikëbërje dhe vendimmarrje në të gjitha nivelet.
- Mbrojtja e të drejtave të grave, në veçanti gjatë dhe pas fatkeqësive që rriten nga ndryshimet klimatike.
- Mbledhja e të dhënave të ndara sipas gjinisë për të adresuar çështjet e grave dhe qëndrueshmërinë mjedisore.
- Rritja e pjesëmarrjes së grave në inovacionin e gjelbër.

Tek organet qeveritare dhe autoritetet ligjore

- Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë dhe agjencitë e tyre qeveritare duhet të sigurojnë që ligjet dhe politikat të integrojnë në mënyrë të qartë aspektet e barazisë gjinore.
- Organet qeveritare duhet të zhvillojnë kapacitetet e grave dhe burrave dhe institucioneve kombëtare që merren me ndryshimet klimatike dhe fatkeqësitë e ndërlidhura, të kenë burime të mjaftueshme financiare dhe njerëzore dhe të sigurojnë buxhetim të ndjeshëm ndaj gjinisë.
- Veprimet e ndryshimeve klimatike për përshtatje në të gjitha nivelet duhet të zhvillohen në mënyrë pjesëmarrëse, duke përfshirë burra dhe gra të të gjitha grupmoshave dhe prejardhjeve të ndryshme.
- Duhet siguruar që mbledhja e të dhënave të bëhet e ndarë sipas gjinisë dhe të ndahet informacioni përkatës gjinor nga niveli lokal. Veçanërisht vlerësimet e dëmeve dhe nevojave për të analizuar fatkeqësitë klimatike ose të motit, të shpërndahen gjerësisht dhe të jenë të aksesueshme nga publiku dhe të përdoren për të informuar, monitoruar dhe vlerësuar politikat dhe programet e reja

⁷⁴ INSTAT “Gratë dhe Burrat në Shqipëri, 2021” <http://www.instat.gov.al/media/8713/burra-dhe-gra.pdf>

Organizatat e Shoqërisë Civile

- Projektet dhe programet për ndryshimet klimatike duhet të përfshijnë avokimin rreth nevojës për barazi gjinore/përfshirjen gjinore, duke iu drejtuar aktorëve lokalë dhe kombëtarë
- Mbështetja e grupeve vulnerabël që “zëri i tyre të dëgjohej” në veprimet për ndryshimet klimatike.
- Ndërtimi i ekspertizës kombëtare për integrimin gjinor dhe barazinë gjinore

Komuniteti i donatorëve

- Ofrimi i asistencës teknike për qeverinë dhe palët e tjera të interesuara për të promovuar integrimin gjinor në politikat dhe programet e përshtatjes për reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë dhe ndryshimet klimatike.
- Angazhimi në mënyrë aktive në sigurimin e barazisë gjinore në legjislacion, politika, strategji dhe plane, duke ofruar mundësi dhe angazhim koherent për dialogun politik.
- Angazhimi me median duke bashkuar rryjetet e gazetarëve mjedisorë dhe atyre gjinorë.

Shembuj frymëzues:

Ky seksion demonstroi shembuj frymëzues të rëndësishëm të edukimit të vajzave dhe djemve për t'u marrë me ndryshimet klimatike.

- Një iniciativë jofitimprurëse e quajtur “Girl Rising” është një nismë që krijon lidhje të thella midis arsimimit të vajzave dhe ndryshimeve klimatike. Nisma përdor fuqinë e tregimit për të ndryshuar mënyrën se si bota i vlerëson vajzat dhe edukimin e tyre. <https://girlrising.org/our-programs/future-rising-girls-education-climate-change>
- CAMFED është një lëvizje pan-Afrikane që revolucionon mënyrën se si ofrohet arsimimi i vajzave. Nëpërmjet një sistemi të standardit të artë të llogaridhënies ndaj të rinjve dhe komuniteteve të cilave u shërbejnë, ata kanë krijuar një model që përmirëson rrënjësisht perspektivat e vajzave për t'u bërë gra të pavarura dhe me ndikim. <https://camfed.org/eur/why-girls-education/climate-action/>

Referencat

- Asambleja e Përgjithshme e OKB-së <https://news.un.org/en/story/2022/07/1123482>
- Axfenda 2030 për Zhvillim të Qëndrueshëm <https://www.coe.int/en/web/programmes/un-2030-agenda>
- Axfenda Gjimore dhe Plani i Veprimit për Ujësjellësat në Shqipëri 2019-2030 <https://www.gwp.org/globalassets/global/gwp-med-files/news-and-activities/albania-gender-work2021/giz-gender-agenda.pdf>
- Bilanci i Energjisë Elektrike 2021 <http://www.instat.gov.al/media/9633/bilanci-i-energjis%C3%AB-elektrike-2021.pdf>
- Census 2011 <http://www.instat.gov.al/en/themes/censuses/census-of-population-and-housing/publikimet/2011/publications-of-population-and-housing-census-2011/>
- Cit. Inger Andersen, Drejtore Ekzekutive e Programit të OKB-së për Mjedisin (UNEP) <https://www.unep.org/news-and-stories/story/historic-move-un-declares-healthy-environment-human-right>
- Dokumenti i Politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit <https://turizmi.gov.al/wp-content/uploads/2018/05/Dokumenti-i-Politikave-Strategjike-per-Mbrojtjen-e-Biodiversitetit.pdf>
- Dokumenti i politikave strategjike për menaxhimin e integruar të mbetjeve dhe plani i veprimit 2020-2035 https://turizmi.gov.al/wp-content/uploads/2020/07/Dokumenti-i-Politikave-Strategjike_AL.pdf
- Draft-versioni i planit kombëtar të Republikës së Shqipërisë për vlerësimin strategjik mjedisor të energjisë dhe klimës <https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2021/12/Vlersimi-Strategjike.pdf>
- DW 10.05.2022. Shqipëria: Rolet e GIZ në zbutjen e ndryshimeve klimatike <https://www.dw.com/sq/shqip%C3%ABri-giz-protagonist-n%C3%AB-zbutjen-e-ndryshimeve-klimatike/a-61741809>
- Grupi 4: Axfenda e Gjelbër dhe Lidhshmëria e Qëndrueshme - Raporti i Komisionit Evropian për Shqipërinë 2022 https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/albania-report-2022_en
- Instituti i Statistikave INSAT, <http://www.instat.gov.al/en/sdgs/>
- Instituti i Statistikave, INSTAT, “Gra dhe Burra në Shqipëri, 2021” <http://www.instat.gov.al/media/8713/burra-dhe-gra.pdf>
- Instituti i Statistikave, INSTAT, Pengesa Sociale si Forma Diskriminimi në Praktikë <http://www.instat.gov.al/kapitulli/t%C3%AB-drejtat-e-njeriut/pengesa-sociale-si-forma-diskriminimi-n%C3%AB-praktik%C3%AB/>
- Integrimi i OQZH përmes Strategjisë Kombëtare për Integrim dhe Zhvillim 2015-2020 <https://albania.un.org/sites/default/files/2020-05/no.30-%20SDG%20mainstreaming%20through%20the%20National%20Strategy%20for%20Integration%20and%20Development%202015-2020%20%28NSDI%20II%29.pdf>

- Komunikimi i parë, i dytë, i tretë, kombëtar i Republikës së Shqipërisë drejtuar Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike <https://turizmi.gov.al/ndryshimet-klimatike/>
- Kontributi i përcaktuar në nivel kombëtar https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2022-05/Test_ndc.pdf
- Konventa e Këshillit të Evropës për parandalimin dhe luftimin e dhunës ndaj grave dhe dhunës në familje <https://rm.coe.int/168008482e>
- Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike <https://unfccc.int/>
- Konventa për Eliminimin e të Gjitha Formave të Diskriminimit ndaj Grave <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-elimination-all-forms-discrimination-against-women>
- Legjislacioni dhe strategjitë e mjedisit <https://turizmi.gov.al/strategjia-e-mjedisit/>
- Ligji 10431, datë 9.6.2011 për Mbrojtjen e Mjedisit https://akm.gov.al/en/ova_doc/ligji-10431-date-9-6-2011-per-mbrojtjen-e-mjedisit/
- Ligji nr. 119/2014 "Për aksesin në informacion" <https://www.idp.al/wp-content/uploads/2016/11/160-2014-DI.pdf>
- Ligji nr. 9970, datë 24.7.2008 Për barazinë gjinore në shoqëri https://www.mod.gov.al/images/PDF/barazia_gjinore_shoqeri.pdf
- Ligji për Ndryshimet Klimatike. Ligji nr. 155, dt. 17.12.2020 PER NDRYSHIMET KLIMATIKE
- Marrëveshja e Parisit <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement>
- Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural <https://bujqesia.gov.al/en/>
- Ndryshimet Klimatike në Shqipëri, Banka Botërore. <https://www.worldbank.org/en/country/albania/brief/climate-change-in-albania>
- Ndryshimet klimatike të Kombeve të Bashkuara <https://unfccc.int/node/28572>
- Neni 15 Ligji nr. 9970, datë 24.7.2008 "Për barazinë gjinore në shoqëri" https://www.mod.gov.al/images/PDF/barazia_gjinore_shoqeri.pdf
- Nënshkruesit e Deklaratës Universale të të Drejtave të Njeriut <https://sdg.humanrights.dk/en/instrument/signees/24>
- Organizata e Kombeve të Bashkuara për Zhvillimin Industrial https://open.unido.org/api/documents/18998180/download/Factsheet%20on%20CP%20Albania_2020.pdf
- Përmbledhje e Barazisë Gjinore në Shqipëri, Un Women Albania 2020 https://eca.unwomen.org/sites/default/files/Field%20Office%20Albania/Attachments/Publications/2020/12/CGEB%20Albania_REPORT_1.pdf
- Profili i Rrezikut Klimatik: Shqipëri (2021): Grupi i Bankës Botërore <https://climateknowledgeportal.worldbank.org/sites/default/files/2021-06/15812-Albania%20Country%20Profile-WEB.pdf>
- Projekt Plani Kombëtar i Republikës së Shqipërisë për Energjinë dhe Klimën https://www.infrastruktura.gov.al/wp-content/uploads/2021/11/NECP-Albania_drafti-shqip.pdf
- Protokoli Kioto. <https://www.investopedia.com/terms/k/kyoto.asp>
- Qendra Evropiane - të Drejtat e Njeriut <http://www.euro-centre.eu/referencat/human-rights-2/>

- Raporti i Bankës Botërore për të ardhmen e ujit në bujqësi në Shqipëri 2022 <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099745002162237184/p1724700fec9280650aad201dde94af7777>
- Raporti i Komisionit Evropian për Shqipërinë 2021 https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/albania-report-2021_en
- Raporti i Komisionit Evropian për Shqipërinë 2022: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/albania-report-2022_en
- Strategjia e Biznesit dhe Investimeve <https://financa.gov.al/wp-content/uploads/2021/10/Strategjia-e-Zhvillimit-t%C3%AB-Biznesit-dhe-Investimeve.pdf>
- Strategjia e Ndryshimeve Klimatike dhe Planet e Veprimit <https://turizmi.gov.al/wp-content/uploads/2021/10/2.-Strategjia-e-Ndryshimeve-Klimatike-dhe-Planet-e-Veprimit-Qershor-2019-1.pdf>
- Strategjia e Ndryshimeve Klimatike dhe Planet e Veprimit <https://turizmi.gov.al/wp-content/uploads/2021/10/2.-Strategjia-e-Ndryshimeve-Klimatike-dhe-Planet-e-Veprimit-Qershor-2019-1.pdf>
- Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore 2021-2030 <https://qbz.gov.al/eli/vendim/2021/06/30/400>
- Struktura e Komisionit për Veprimtaritë Prodhuese, Tregti dhe Mjedis <https://www.parlament.al/Strukture?kategori=5&strukture=1015>
- UN Women & UNDP (2016). Gender Brief Albania 2016. Përgatitur nga Monika Kocaqi, Ani Plaku dhe Dolly Wittberger. UN Women, Shqipëri <https://albania.un.org/en/46623-albania-gender-brief-2016>